

BAUDŽIAMĄJĄ ATSAKOMYBĘ UŽTRAUKIANČIŲ SAVANAUDIŠKOS VEIKLOS¹ ASPEKTŲ ĮTAKA IŠ ŠIOS VEIKLOS GAUNAMO TURTO STATUSUI

Rūta Kaziliūnaitė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584
Elektroninis paštas: r.kaziliunaite@gmail.com

Pateikta 2012 m. gegužės 19 d., parengta spausdinti 2013 m. sausio 9 d.

***Anotacija.** Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) apibrėžiami įvairūs versliškumu, keliais ar dauguma ūkinės, komercinės veiklos bruožų pasižymintys elgesio modeliai, kurie dėl tam tikrų baudžiamojo įstatymo išskirtų savo savybių užtraukia baudžiamąją atsakomybę, o visos ar dalis iš tokios veiklos gautų pajamų įgyja statusą turto, su kuriuo baudžiamasis įstatymas sieja atitinkamas poveikio priemones.*

- 1 Savanaudiška veikla čia suprantama kaip veikla, teikianti turtinę naudą. Šiame straipsnyje pasitelkiama sąvoka „savanaudiška veikla“ vartojama įvardyti bet kokiai (nebūtinai užtraukiančiai baudžiamąją atsakomybę) veiklai, kuri paprastai pasižymi sistemiskumu, versliškumu, tam tikrais ūkinės ar komercinės veiklos bruožais ir kuri yra pagrindinis arba papildomas, tačiau dažniausiai nevienkartinis asmens pajamų šaltinis, jo užsiėmimas. Šis terminas vartojamas kaip apimantis tiek absoliučiai draudžiamą veiklą, tokią kaip, pavyzdžiui, prekyba žmonėmis ar narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamyba bei platinimas, kuri dėl savo priešingumo teisei ir visuomenėje vyraujančioms vertybėms negali būti vadinama ekonomine ar komercine veikla (pastarosios sąvokos visų pirma sietinos su tokia veikla, kurią civilinės, administracinės ar baudžiamosios teisės priemonėmis siekiama ne išgyvendinti, o sureguliuoti, pasiekti, kad ji būtų vykdoma laikantis valstybės keliamų reikalavimų), tiek ir tokią veiklą, kuri pagal savo turinį galėtų būti vadinama verslu, tačiau yra vykdoma pažeidžiant nustatytus reikalavimus (apskaitos, mokesčių, licencijavimo ar pan.) ir todėl užtraukia baudžiamąją arba kitos rūšies atsakomybę. Pasakytina, kad siūloma sąvoka nėra vartojama baudžiamajame įstatyme, taip pat nėra plačiai paplitusi šiandieninėje teisės teorijoje, tačiau, nesant visuotinai pripažinto termino, kuris apimtų visas aptariamąs veiklos rūšis, ją tikslinga įsivesti.

Tam tikrų neteisėtumo požymių turinčių savanaudiškos veiklos rūšių sisteminimo poreikį lemia tiek kriminalizuotų elgesio modelių įvairovė, didžiulis turtinių, ekonominių bei finansinių nusikaltimų paplitimas bei intensyvėjanti kova su jais, tiek ir kokybiškai naujų poveikio priemonių, siejamų su specifine veiklos, iš jos gautų pajamų bei tokiomis pajamomis grindžiamo turto teisėtumo samprata, įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme.

Reikšminiai žodžiai: *baudžiamoji atsakomybė, ūkinė, komercinė, profesinė ar finansinė veikla, uždrausta veikla, neteisėtas vertinasis veikla, pajamos, nusikalstamu būdu įgytas turtas, turto konfiskavimas.*

Įvadas

Dėl baudžiamojo įstatymo draudžiamų savanaudiškos veiklos rūšių ir baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių tokios veiklos vykdymo požymių įvairovės nepakanka fizinų ir juridinių asmenų veiklos skirstyti į teisėtą ir neteisėtą, o tokios veiklos rezultatų – į teisėtai įgytą ir nusikalstamu būdu gautą turtą. BK nuostatos ir jų pagrindu besiformuojanti teismų praktika diktuoja būtinybę asmenų veiklą ir iš jos gaunamą turtinę naudą skirstyti į keletą (ne)teisėtumo lygmenų, su kiekvienu iš jų siejant atitinkamas poveikio priemones, atskirai apibrėžiant jų taikymo apimtį.

Nusikalstamų veikų, kurios yra tam tikra savanaudiška veikla, specifikos atskleidimas ir šių veikų klasifikavimas ypač aktualus tais atvejais, kai būtina spręsti dėl poveikio priemonių, susietų su nusikalstamu ar kitu neteisėtu būdu gauto turto, taikymo. Turto konfiskavimo (BK 72 straipsnis), išplėstinio turto konfiskavimo (BK 72³ straipsnis), taip pat baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą (BK 189 straipsnis), neteisėtą praturtėjimą (BK 189¹ straipsnis) ir nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimą (BK 216 straipsnis) pagrindas yra pas kaltininką ar trečiuosius asmenis esančio turto kilmė iš anksčiau padarytų nusikalstamų veikų, taip pat jo ryšys su kita galimai neteisėta kaltininko veikla, santykis su teisėtomis jo pajamomis. Šioms normoms tinkamai taikyti būtina atskleisti ne tik atsakomybę už konkrečias draudžiamas ar neteisėtu būdu vykdomas veiklos rūšis numatančių nusikalstamų veikų sudėčių požymius, bet ir su šiomis veikomis susijusio turto statusą, šio turto dalį, kuri laikytina nusikalstamos veikos rezultatu, bei reikšmę asmens pajamas skirstant į teisėtas ir neteisėtas.

Straipsnyje pateikiama nuosekli, teismų praktika grindžiama baudžiamojo įstatymo draudžiamų veiklos rūšių bei vertimosi ja būdų, taip pat iš tokios veiklos gaunamų pajamų klasifikacija, kurios Lietuvos baudžiamosios teisės mokslas kol kas nėra suformulavęs².

2 Gutauskas, A. Nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvoje: teorija ir praktika. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 282–283.

Nors neabejotina, kad praktiškai taikant BK nuostatas privalu vartoti paties baudžiamojo įstatymo terminiją, siekiant sugrupuoti turtinę naudą teikiančios veiklos, kuri kartu, dėl tam tikrų savo ypatybių, gali tapti pagrindu asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn, rūšis, toliau šiame darbe remiamasi santykiniu veiklos skirstymu į keturis (ne)teisėtumo lygmenis nuo savo esmės neteisėtos, draudžiamos veiklos, kuri jokiais aplinkybėmis negalėtų būti laikoma teisėta, iki jokių BK nuostatų nepažeidžiančios ūkinės ar komercinės veiklos, kuri (bent jau baudžiamojo įstatymo požiūriu) yra visiškai teisėta, nepriekaištinga. Šis savanaudiškos veiklos rūšių, kurios kartu laikytinos nusikalstamomis veikomis, grupavimas nėra savitikslis – jis pateikiamas siekiant suformuluoti pagrindus, kuriais remiantis galėtų būti sprendžiami probleminiai su pas kaltininką ar trečiuosius asmenis esančio turto statusu bei jam taikytinomis poveikio priemonėmis susiję klausimai. Taip pat straipsnyje pateikiamas asmens pajamų, siejamų su skirtingomis savanaudiškos veiklos rūšimis, vertinimas, aktualus sprendžiant, ar šios pajamos gali būti laikomos teisėtomis asmens turto pagrįstumo teisėtomis pajamomis prasme.

1. Absoliučiai draudžiama veikla – aukščiausias neteisėtumo lygmuo

Šiam lygmeniui priskirtina veikla, kuri yra uždrausta dėl savo esmės, turinio ir jokiais aplinkybėmis negalėtų būti laikoma teisėta. Teismų praktikoje kaip tokios veiklos pavyzdžiai nurodoma „narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas, prekyba žmonėmis, kyšininkavimas ir pan.“³ Šie nusikaltimai, taip pat prekyba ginklais ir pinigų plovimas bei kai kurie kiti finansiniai nusikaltimai, kaip absoliučiai draudžiamos, visais atvejais neteisėtos veiklos pavyzdžiai tarptautiniuose teisės aktuose bei specialiojoje literatūroje⁴ nurodomi dažniausiai. Nors reikia pripažinti, kad tai iš tiesų vieni pavojingiausių nusikaltimų, kartu – būdingiausios absoliučiai draudžiamos veiklos apraiškos, neteisėtos veiklos klasifikavimo požiūriu tai tėra atskiri pavyzdžiai, leidžiantys įsivaizduoti, kas tai yra draudžiama, neteisėta *per se* veikla. Siekiant susisteminti baudžiamąją atsakomybę užtraukiančios savanaudiškos veiklos rūšis, reikalingi ne tiek nediskutuotini pavyzdžiai, kiek ribiniai atvejai, leidžiantys išryškinti takoskyrą tarp absoliučiai draudžiamos veiklos ir leidžiamos veiklos, kuria konkrečiu atveju verčiamasi neteisėtai, ir atskleidžiantys svarbiausius absoliučiai draudžiamos veiklos skiriamuosius bruožus.

Ieškant visoms draudžiamos veiklos rūšims bendrų bruožų pažymėtina, kad BK 147, 157, 216, 253–258, 260–267 straipsniuose, numatančiuose atsakomybę už minėtas nusikalstamas veikas, įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis, taip pat nemažą dalį kitų nusikalstamų veikų sudėčių, kuriomis apibūdinamos atskiros draudžiamos veiklos rūšys, taip pat jų padarymo etapai bei būdai, galima įvardyti specialiosiomis normomis, o

3 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis (bylos Nr. 2K-7-83/2010).

4 Gutauskas, A. *Teisės aktų, reguliuojančių organizuoto nusikalstamumo kontrolę, stebėseną*. Vilnius: Teisės institutas, 2007; Prapiestis, D. *P pinigų plovimo samprata. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 347.

BK 202 straipsnio 2 dalyje, kurioje numatyta atsakomybė už vertimąsi uždrausta ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, numatyta nusikalstamos veikos sudėtį – bendraja šių normų atžvilgiu⁵.

Nors BK 202 straipsnio 2 dalies taikymo praktika nėra gausi (tą galima paaiškinti jau minėta aplinkybe, kad šioje dalyje įtvirtinta bendroji norma, o daugelis draudžiamos veiklos rūšių laikomos pavojingesnėmis nusikalstamomis veikomis ir yra apibrėžtos specialiomis sudėtimis su griežtesnėmis sankcijomis), atskiri asmenų pripažinimo kaltais padarius šią nusikalstamą veiką atvejai leidžia identifikuoti vieną pagrindinių tokios veiklos bruožų, skiriančių ją nuo kitokių neteisėtos veiklos rūšių, atsakomybė už kurias numatyta BK 202 straipsnio 1 dalyje kaip bendrojoje normoje. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 3 d. nutartimi Nr. 2K-193/2011 paliktas galioti apeliacinės instancijos teismo nuosprendis, kuriuo asmuo, neteisėtai prekiavęs draudžiamu vaistiniu preparatu, kurio sudėtyje yra psichotropinių medžiagų, nuteistas ne tik pagal BK 260 straipsnio 3 dalį, bet ir pagal 202 straipsnio 2 dalį. Jo vertimosi šia veikla neteisėtumas pasireiškė ne tik tuo, kad kaltininkas prekyba vaistais vertėsi būdamas fizinis asmuo, neįsteigęs įmonės ir neturėdamas licencijos užsiimti farmacine veikla, kai pagal tuo metu galiojusią Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymą tokia veikla galėjo verstis tik juridiniai asmenys, turintys reikiamą licenciją (šis kaltininko veiklos trūkumas galėtų būti pakankamas pagrindas asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už vertimąsi komercine veikla neteisėtu būdu, t. y. pagal BK 202 straipsnio 1 dalį), bet ir tuo, kad buvo prekiaujama Lietuvos Respublikoje neregistruotais vaistiniais preparatais, kai pagal minėtą įstatymą į Lietuvos Respubliką įvežami ar importuojami, atiduodami į apyvartą bei vartojami sveikatos priežiūrai galėjo būti tik Lietuvos Respublikoje ir Europos Bendrijoje registruoti vaistai, t. y. kaltininkas įgijo, gabeno bei platino uždraustus vaistinius preparatus⁶. Ši aplinkybė išryškina skirtumą tarp uždraustos ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos ir vertimosi tam tikra veikla uždraustu būdu. Prekyba uždraustais vaistiniais preparatais reiškia ne tik tai, kad kaltininkas šiuo konkrečiu atveju nebuvo įregistravęs savo veiklos ar gavęs reikiamų leidimų, bet ir tai, kad jis apskritai negalėjo atlikti šių veiksmų, t. y. būtent tokia veikla (prekyba šiais draudžiamais preparatais) negalėjo būti įteisinta.

Ypatybė, uždraustą veiklą skirianti nuo pažeidžiant nustatytą verslo tvarką vykdomos veiklos, akcentuojama įvardijant skirtumus tarp BK 202 straipsnio 1 ir 2 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų: šio straipsnio 1 dalyje padaroma veika pasižymi tuo, kad ūkinė, komercinė, profesinė ar finansinė veikla vykdoma neturint reikalingo leidimo ar licencijos užsiimti šia veikla, o veiklai, kuria užsiimantys asmenys gali būti traukiami atsakomybėn pagal BK 202 straipsnio 2 dalį, būdinga tai, kad užsiimti tokia veikla leidimai ar licencijos apskritai neišduodami⁷. Skirtumą tarp šių dviejų savanaudiškos veiklos, kuri kartu laikytina nusikalstama veika, rūšių vaizdžiai iliustruoja nusikalstamų

5 Bieliūnas, E.; Švedas, G.; Abramavičius, A. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. II tomas, I dalis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 478.

6 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 3 d. nutartis (bylos Nr. 2K-193/2011).

7 Bieliūnas, E.; Švedas, G.; Abramavičius, A., *supra* note 5, p. 477.

veikų, susijusių su alkoholinių gėrimų gamyba, atribojimas. Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymą alkoholinius gėrimus leidžiama gaminti tik Lietuvos Respublikoje registruotiems juridiniams asmenims arba užsienio juridinių asmenų filialams, turintiems licenciją gaminti šiuos produktus⁸, o namų gamybos alkoholinių gėrimų, kurie apibūdinami kaip fizinio asmens pagaminti alkoholiniai gėrimai, gamyba yra draudžiama, išskyrus natūralios fermentacijos gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija nustatytų ribų⁹. Jei, pažeisdami šio įstatymo nuostatas ir neturėdami licencijos, alkoholinius gėrimus gamintų fizinis ir juridinis asmuo, jie atsakytų pagal skirtingus BK straipsnius: juridinis asmuo pagal BK 202 straipsnio 1 dalį už tai, kad vertėsi licencijuojama ūkine veikla neturėdamas reikiamos licencijos, o fizinis asmuo – pagal BK 201 straipsnį, kuris yra bendroji norma BK 202 straipsnio 2 dalies atžvilgiu, už tai kad vertėsi specialaus įstatymo uždrausta veikla – namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimu. Kitaip tariant, šioje situacijoje juridinis asmuo atsakys už tai, kad leistina ūkine veikla vertėsi pažeisdamas nustatytą jos vykdymo tvarką, o fizinis asmuo – už patį vertimąsi šia veikla, t. y. pačią gamybą.

Nors atskiros absoliučiai draudžiamos veiklos rūšys pasižymi specifinėmis, jų pavojingumą ženkliai didinančiomis ypatybėmis (pvz., prekybos žmonėmis atveju tai būtų su svarbiausiais civilizuotų tautų principais nesuderinama žmogaus kaip pirkimo-pardavimo sandorio objekto padėtis, o narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos ir prekybos – grėsmės, kurias šių medžiagų vartojimas kelia žmogaus ir visos visuomenės gerovei), visoms joms bendra ne tik tai, kad faktiškai visos šios veiklos yra vykdomos neteisėtai (kas kai kuriais atvejais gali būti būdinga ir leistinos veiklos vykdymui, priklausomai nuo kaltininko pasirinkto vertimosi šia veikla būdo), bet ir tai, kad kitaip jų vykdyti tiesiog neįmanoma, nėra teisės aktų ir tvarkos, kuria remiantis tokią veiklą būtų galima vykdyti teisėtai. Šiuo aspektu draudžiamą veiklą nuo leistinos, tačiau neteisėtu būdu vykdomos siūloma skirti remiantis ne vertybiniais kriterijais ar griežtesniu šių veikų pasmerkimu valstybės vardu, kurio tokia veikla verta ir kurio išraiška yra baudžiamajame įstatyme įtvirtintos ženkliai griežtesnės nei kitų vertimosi neteisėta veikla atvejais sankcijos, o galimybės konkrečia veiklos rūšimi verstis teisėtai, jos neslepiant, egzistavimu.

Aptartas nusikalstamas veikas šiame straipsnyje pateikiamos savanaudiškos veiklos klasifikacijos požiūriu siūloma prilyginti III (aukščiausiam) neteisėtumo lygmeniui.

2. Neuždrausta veikla, vykdoma neteisėtu būdu, – tarpinis neteisėtumo lygmuo

Atsakomybė už šios rūšies neteisėtą veiklą numatyta BK 202 straipsnio 1 dalyje (kuri laikytina bendrąja norma) ir specialiosiose normose, numatančiose baudžiamąją atsakomybę už vertimąsi neteisėtu būdu konkrečiomis ūkinės ar komercinės veiklos

8 Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 44-1073, 12 str. 1 d.

9 *Ibid.*, 10 str.

rūšimis¹⁰. Detaliai išnagrinėti šios nusikalstamos veikos ypatybės tikslinga visų pirma dėl to, kad BK 202 straipsnio 1 dalyje ir jo 2 dalyje numatytų nusikalstamų veikų atribojimo kriterijus galima laikyti pagrindiniais uždraustos veiklos (ne tik BK 202 straipsnio 2 dalies prasme, bet ir specialiųjų normų, numatančių atskiras absoliučiai draudžiamos veiklos rūšis) ir leistinos veiklos, kuria konkrečiu atveju verčiamasi neteisėtu būdu, skiriamaisiais bruožais.

Aiškinant BK 202 straipsnio 1 dalies nuostatas, ne kartą pabrėžta, kad „teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog pagal BK 202 straipsnio 1 dalį vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla pripažįstamas neteisėtu, jei tokios veiklos imamas esant bent vienam iš alternatyvių požymių, t. y. neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji reikalinga, arba kitokiu neteisėtu būdu. (...) Kitokie neteisėtos ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos būdai įstatymo dispozicijoje neatskleisti, tačiau kasacinės instancijos teismas, aiškindamas BK 202 straipsnio taikymą, yra ne kartą nurodęs, kad kitokiais neteisėtais veiklos būdais gali būti pripažįstami ir tokie atvejai, kai, pavyzdžiui, neįregistravus juridinio asmens, verčiamasi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; kai imamas individualios veiklos jos neįregistravus ir neįėjus verslo liudijimo, taigi faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus; kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos; kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan. (kasacinės nutartys Nr. 2K-388/2009, 2K-147/2010, 2K-490/2010, 2K-199/2011).“¹¹ Be to, neteisėtas veiklos požymis siejamas ne su pavieniais vykdomos veiklos trūkumais, o tik su „su esminiais teisinių reikalavimų, keliamų ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui, pažeidimais.“¹²

Gana gausi BK 202 straipsnio 1 dalies taikymo praktika leidžia teigti, kad tai tokia veikla, kuria iš principo galima verstis teisėtai, tačiau kaltininkas arba (1) konkrečioje situacijoje dėl tam tikrų aplinkybių ne tik kad nesiekia, bet ir negali deklaruoti tokios veiklos ir verstis ja teisėtai, arba (2) turi pasirinkimą tarp vykdomos veiklos įteisinimo (pranešimo apie pradėjamą veiklą mokesčių administratoriui, verslo liudijimo įsigijimo ir pan.) ir vertimosi ja neteisėtai, tačiau pasirenka pastarąją alternatyvą¹³.

10 Nors BK 202 straipsnio 1 dalies taikymo praktika žymiai gausesnė nei šio straipsnio 2 dalies, o atsakomybė už vertimąsi konkrečia ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla neteisėtu būdu (skirtingai nei skirtingų rūšių draudžiama veikla) daugeliu atvejų nėra detalizuojama atskiruose BK straipsniuose, šią normą galima laikyti bendrąja kitų BK nuostatų (pavyzdžiui, BK 199² straipsnio, kuriame numatyta atsakomybė už neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis) atžvilgiu.

11 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 7 d. nutartis (bylos Nr. 2K-322/2011).

12 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis (bylos Nr. 2K-48/2011).

13 Teismų praktikoje toks skirstymas akcentuojamas nėra, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pateikdamas bendresnio pobūdžio išaiškinimus, kokius vertimosi ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla atvejus apima BK 202 straipsnio 1 dalis, remiasi įstatyme įtvirtintu skirstymu į vertimąsi veikla, kuriai reikalinga licencija ar leidimas, jo (jo) neturint ir vertimąsi veikla kitu neteisėtu būdu. Šiame straipsnyje minimi BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymo variantai skiriami dėl to, kad toks skirstymas gali turėti įtakos iš nusikalstamos veikos gaunamo turto statusui ir pajamų, į kurias gali būti nukreipiamos įvairios poveikio priemonės, daliai. Aptariamo skirstymo reikšmė iš tokios veiklos gaunamo turto statusui aptariama šio straipsnio 4 dalyje.

Pirmajam vertimosi veikla neteisėtu būdu variantui būdinga tai, kad nors tokia veiklos rūšis apskritai draudžiama nėra, konkretus asmuo, kaltinamas šios nusikalstamos veikos padarymu, tokios savo veiklos įteisinti ir ja verstis nepažeisdamas teisės aktų reikalavimų apskritai negalėjo. Ryškus ir teismų praktikoje gan dažnai pasitaikantis vertimosi ūkine ar komercine veikla neteisėtu būdu pavyzdys – tai neteisėtu būdu vykdoma prekyba akcizais apmokestinamomis prekėmis¹⁴. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 4 d. nutartyje Nr. 2K-147/2010 kaip vienas iš argumentų, pripažįstant kaltininkus kaltais padarius BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką, nurodoma aplinkybė, kad kaltininkas „kaip fizinis asmuo, vertėsi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys. Tokius jo veiksmus apima ne BK 202 straipsnio 1 dalies objektyvusis požymis licencijos (leidimo) neturėjimas, o kitas objektyvusis požymis – kitoks neteisėtas būdas“. Šioje byloje kaip asmens vertinimosi veikla neteisėtumo požymis taip pat akcentuojama aplinkybė, kad nors kaltininkas buvo įsteigęs individualią įmonę, kuri turėjo licenciją verstis naftos produktų prekyba, šiuo konkrečiu atveju jis „kaltintas ir nuteistas ne kaip individualios įmonės savininkas, o kaip fizinis asmuo. Byloje nustatyta, kad jis įsigijo 86,48 tonos mazuto ne per savo individualią įmonę, turėjusią licenciją verstis didmenine prekyba nefasuotais naftos produktais, o be dokumentų, už nenustatytą sumą, nesumokėdamas pirkimo PVM ir kitų mokesčių.“¹⁵ Asmens (dažniausiai – fizinio), kuriam negalima užsiimti tam tikra veikla nei teisėtai, nei neteisėtai (dažniausiai dėl to, kad tokia veikla jos vykdymo metu leista užsiimti tik įmonei), vertimasis ja kaip pagrindas taikyti BK 202 straipsnio 1 dalį nurodomas ne tik tais atvejais, kai užsiimama prekyba akcizais apmokestinamomis prekėmis, bet ir tuomet, kai kaltininkas užsiima veikla, kuriai keliami mažiau specialiųjų reikalavimų. Pavyzdžiui, tam tikra veikla užsiimančiam asmeniui keliamų teisinės formos reikalavimų nesilaikymas kaip vienas iš veiklos neteisėtumo požymių nurodomas ir prekybos mobiliųjų telefonų dalimis¹⁶ bei nekilnojamojo turto perpardavinėjimo¹⁷ atvejais.

Antrajam iš šiame straipsnyje skiriamų vertimosi veikla neteisėtu būdu variantų būdinga tai, kad kaltininkas atitinka specialius reikalavimus, keliamus pasirinktos veiklos vykdymui (arba tokių reikalavimų paprasčiausiai nėra), ir galėtų savo verslu užsiimti teisėtai, tačiau pasirenka kitą alternatyvą – savo veiklą nuslėpti ir vykdyti ją neteisėtai,

14 Pažymėtina, kad šiame straipsnyje cituojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika buvo suformuota iki 2010 m. birželio 10 d. įsigaliojusių Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo (*Valstybės žinios*. 2002, Nr. 56-2224) pakeitimų, kuriais, šio įstatymo nuostatas derinant su 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje reikalavimais, buvo ženkliai išplėstas asmenų, galinčių verstis didmenine ir mažmenine prekyba nefasuotais naftos produktais. Nors, įsigaliojus minėtiems pakeitimams, veiklos, kuria aptariamų nusikalstamų veikų padarymo metu galėjo verstis tik įmonės, jau gali imtis ir fiziniai asmenys, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotas aiškinimas, kad neteisėtu vertimusi veikla pripažįstami atvejai, kai ją vykdo teisės užsiimti tokio pobūdžio veikla neturintis asmuo, aktualus ir šiuo metu.

15 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-147/2010).

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-515/2006).

17 *Supra* note 12.

taip išvengiant mokesčių, apeinant reikiamas procedūras arba kitaip neteisėtai palengvinant vertimąsi ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla, didinant jos pelningumą.

Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartimi Nr. 2K-490/2010 kaltininkas ir jo vadovaujama oficialiai ir legaliai veikusi įmonė pripažinti kaltais pagal BK 202 straipsnio 1 dalį dėl to, kad pažeisdami nustatytą tvarką realizavo teisėtai vykdytų statybos (kasimo) darbų metu iškastą smėlį bei žvyrą – žemės gelmių išteklius. Pagrindas šią veiklą pripažinti neteisėta buvo tai, kad kaltininkas nesilaikė Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymo, jį įgyvendinančių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo ir statybos techninio reglamento reikalavimų – statybos darbų metu iškastą gruntą, kurį pagal minėtus teisės aktus be atskiro Lietuvos geologijos tarnybos leidimo galėjo panaudoti tik savo reikmėms, realizavo parduodamas kitiems juridiniams asmenims¹⁸. Šiuo atveju tikėtina, kad kaltininkas ir jo vadovaujama bendrovė, kurie statybos darbus vykdė teisėtai ir buvo gavę reikiamus leidimus kasti tvenkinį, būtų galėję įteisinti ir kitą šios savo veiklos etapą, tačiau pasirinko kitą alternatyvą – išgautus žemės gelmių išteklių realizuoti neteisėtai. Kitu panašiu atveju kaip vienas iš kaltininko motyvų statybos darbų metu išgautą gruntą realizuoti be tam reikalingų dokumentų nurodytas siekis „išvengti nemažų išlaidų, laiko sąnaudų, susijusių su leidimo gavimu“¹⁹.

Pagal BK 202 straipsnio 1 dalį kaltais gali būti pripažinti ir asmenys, kurie savo veiklos kaip visumos nuslėpti nesiekė ir ją neteisėtai vykdė tik dėl to, kad laiku nesimė priemonių reikiamiems leidimams gauti – pavyzdžiui, už tokio pobūdžio pažeidimus nuteistas įmonės direktorius ir jo vadovaujama įmonė, kuri teikė krovininių vežimo paslaugas neturėdama įstatymo reikalaujamos licencijos nesant kitų veiklos vertimosi veikla neteisėtu būdu požymių (veikla buvo tinkamai apskaitoma, mokami mokesčiai valstybei ir pan.)²⁰. Kita vertus, abejotina, ar asmenų pripažinimas kaltais pagal BK 202 straipsnio 1 dalį esant šiam vienam veiklos neteisėtumo požymiui visiškai atitinka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą praktiką. Pasakytina, kad cituojamoje byloje apeliacinis ir kasacinis skundai buvo paduoti tik dėl baudžiamojo poveikio priemonės (turto konfiskavimo) taikymo, o paties pripažinimo kaltais dėl šios nusikalstamos veikos nuteistieji neginčijo. Šią situaciją verta palyginti su kitu panašiu atveju, kur individualios įmonės direktorė kaltinta BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymu dėl to, kad jos vadovaujama įmonė sudarė ir ėmėsi vykdyti krovininių vežimo sutartis neturėdama šiai veiklai reikalingos licencijos, tačiau išteisinta argumentuojant tuo, kad visa įmonės veikla buvo tinkamai apskaitoma, sąžiningai mokami mokesčiai valstybei, o paaiškėjęs pažeidimui kaltinamoji nedelsiant ėmėsi veiksmų reikiamai licencijai gauti ir be didesnių kliūčių ją gavo²¹. Atsižvelgus į šį pavyzdį, taip pat Lietuvos

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis (bylos Nr. 2K-490/2010).

19 *Supra* note 11.

20 *Supra* note 3.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis (bylos Nr. 2K-332/2009).

Aukščiausiojo Teismo ne kartą akcentuotą teiginį, kad pagal BK 202 straipsnio 1 dalį asmuo gali būti nuteistas tik dėl tokių pažeidimų, kurie sietini su „nelegaliu šios veiklos pobūdžiu“, bet ne su „atskirais pažeidimais, pasitaikančiais ekonominės veiklos vykdymo metu“²², galima daryti išvadą, kad vien formalus vėlavimas gauti reikiamą licenciją ne visada turėtų būti prilyginimas baudžiamąją atsakomybę užtraukiančiam neteisėtam veiklos pobūdžiui.

Nors formuluojant kaltinimus pagal BK 202 straipsnio 1 dalį greta kitų aplinkybių nurodoma, kad kaltininkas (kaip fizinis asmuo, atitinkamos licencijos ar leidimo neturintis ūkio subjektas ar pan.) iš viso neturėjo teisės verstis šia veikla, toks draudimas kaltininkui imtis pasirinktos veiklos ir (tuo konkrečiu atveju) negalimumas jos įteisinti iš esmės skiriasi nuo uždraustos veiklos situacijų. Neteisėtu būdu vykdomos veiklos atveju, skirtingai nei verčiantis absoliučiai draudžiama veikla, kitas asmuo, kuris, skirtingai nei kaltininkas, atitinka teisinės formos, kvalifikacijos reikalavimus ir turi reikiamus leidimus, tokią veiklą įteisinti ir ja verstis nepažeisdamas teisės aktų reikalavimų galėtų. Negana to, tą (bent jau teoriškai) galėtų daryti ir pats kaltininkas, tik jam šiam tikslui pasiekti galbūt reikėtų daugiau pastangų ir investicijų – pavyzdžiui, įgyti atitinkamą išsilavinimą, įsteigti juridinį asmenį, pertvarkyti savo veiklą taip, kad ji atitiktų licencijavimo taisyklių keliamus reikalavimus.

Aptartų vertimosi uždrausta veikla bei vertimosi leistina veikla neteisėtu būdu skirtumų kontekste vertinant kai kuriuos plačiai paplitusius ir su draudžiama, viena pavojingiausių veiklos rūšių tapatinamus nusikaltimus, tampa akivaizdu, kad šie specialiosiose normose numatyti nusikaltimai yra ne draudžiamos, bet leistinos, tačiau vykdomos neteisėtu būdu veiklos rūšys, o šios atsakomybę už juos numatančios sudėtytys – specialiosios ne BK 202 straipsnio 2 dalies, bet šio straipsnio 1 dalies įtvirtintos normos atžvilgiu. Tokios nusikalstamos veikos pavyzdys – kontrabanda, atsakomybė už kurią numatyta BK 199 straipsnio 1 dalyje. Nors savo pavojingumu ši veika prilyginama kai kurioms draudžiamos veiklos rūšims²³, savo turiniu ji artimesnė leistinai, tačiau neturint licencijos ar kitu neteisėtu būdu vykdomai veiklai. Vienas labiausiai paplitusių šios nusikalstamos veikos padarymo būdų – tai akcizais apmokestinamų prekių (tabako gaminių, alkoholio bei degalų) įvežimas į Lietuvos Respubliką. Paminėtina, kad tokia veikla, skirtingai nei, pavyzdžiui, BK 199 straipsnio 2 dalyje numatytas draudžiamų ar ribotos civilinės apyvartos prekių gabenimas per Lietuvos Respublikos sieną, iš esmės yra ne kas kita kaip tabako gaminių, etilo alkoholio, alkoholinių gėrimų ar nefasuotų naftos produktų importas, tačiau vykdomas neteisėtu būdu. Minėtų gaminių importas nėra draudžiama veikla, o specialieji įstatymai numato tokios veiklos licencijavimo ir

22 *Supra* note 18.

23 BK 199 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė skirti baudą arba laisvės atėmimą iki aštuonerių metų. Pavyzdžiui, už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti (BK 260 straipsnio 1 dalis) numatyta nedaug griežtesnė sankcija – laisvės atėmimas nuo dvejų iki aštuonerių metų. Už kai kurias kitas draudžiamos veiklos rūšis numatytos netgi švelnesnės sankcijos – pavyzdžiui, įrenginių narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti gaminimas (BK 262 straipsnis), sąvadavimas (BK 307 straipsnio 1 dalis), prostitucijos organizavimas ir vadovavimas jai (BK 307 straipsnio 2 dalis) yra apysunkiai nusikaltimai, o kontrabanda patenka į sunkių nusikaltimų kategoriją.

vykdymo tvarką ir reikalavimus ja užsiimantiems subjektams²⁴. Tai – įstatymų nustatyti reikalavimai konkrečios veiklos vykdymui ir kartu šiuos reikalavimus atitinkančių ūkio subjektų galimybė tokia veikla verstis teisėtai – yra ne draudžiamos, o leistinos, tačiau konkrečiu atveju neteisėtu būdu vykdomos veiklos požymis.

3. Buhalterinės apskaitos reikalavimų pažeidimai veiklos ir jos rezultatų neteisėtumo kontekste

Šis veiklos neteisėtumo aspektas sietinas su BK XXXII skyriuje numatytais nusikaltimais finansų sistemai, kurių pagrindinis padarymo motyvas – siekis nuslėpti ūkines operacijas ir taip išvengti mokesčių, taip pat įteisinti nusikalstamu ar kitokiu neteisėtu būdu gautą turtą ir toliau jį naudoti ar realizuoti kaip teisėtą, nuslėpti juridiniam asmeniui priklausančio turto pasisavinimą ir pan. Veikos, kurias darant apgaulingai ar aplaidžiai tvarkoma apskaita, dažniausiai kvalifikuojamos kaip apgaulingo ar aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo (atitinkamai BK 222 ir 223 straipsniai) ir nusikalstamų veikų nuosavybei (pavyzdžiui, sukčiavimo (BK 182 straipsnis), turto pasisavinimo (BK 183 straipsnis), turto iššvaistymo (BK 184 straipsnis) bei ekonomikai ir verslo tvarkai (pavyzdžiui, neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla (BK 202 straipsnis), neteisėtos juridinio asmens veiklos (BK 203 straipsnis) sutaptis.

Teismų praktikoje apgaulingas buhalterinės apskaitos tvarkymas apibrėžiamas kaip „buhalterinės apskaitos tvarkymas sąmoningai pažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių buhalterinės apskaitos tvarkymą, reikalavimus. Buhalterinė apskaita BK 222 straipsnio prasme – tai ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistema, skirta gauti informaciją ekonominiams sprendimams priimti ir (arba) finansinei atskaitomybei sudaryti (Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 5 punktas).“ Be to, pabrėžiama Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme įtvirtinta ūkinių operacijų fiksavimo tvarka ir momentas – pabrėžiama, kad „visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai turi būti pagrįsti apskaitos dokumentais. Pagal įstatymą apskaitos dokumentas – tai popierinis ar elektroninis liudijimas, patvirtinantis ūkinę operaciją arba ūkinį įvykį ir turintis rekvizitus, pagal kuriuos galima nustatyti ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio tapatumą.“²⁵ Cituojamos įstatymo nuostatos ir jų reikšmė aiškinant BK 222 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius parodo, kad šis nusikaltimas padaromas ne vykdant tam tikrą veiklą ar atliekant pavienius veiksmus, kurie yra tokios veiklos epizodai, o tik vėliau, kai kyla pareiga šiuos įvykius ar esamą padėtį atvaizduoti privalomoje tvarkoje tvarkyti buhalterinėje apskaitoje – ne-

24 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo (*Valstybės žinios*. 1995, Nr. 44-1073) 13 ir 14 straipsniuose nustatyta alkoholio produktų įvežimo ir importo bei šios veiklos licencijavimo tvarka, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo (*Valstybės žinios*. 1996, Nr. 11-281) 10–12 straipsniuose numatyti pagrindiniai reikalavimai asmenims, užsiimantiems veikla, susijusia su tabaku ir jo gaminiiais, tarp jų – ir tabako gaminių importu.

25 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis (bylos Nr. 2K-7-330/2011).

įtraukiant į ją tam tikrų faktų, kaip tikrus nurodant faktus, kurių iš tiesų nebuvo, arba pateikiant tikrovės neatitinkančią informaciją. Pažymėtina ir tai, kad šių nusikaltimų dalykas yra ne turtas, su kuriuo atliekamos vėliau tinkamai neužfiksuojamos operacijos ar kurį siekiama įgyti tokias operacijas atliekant, o buhalterinės apskaitos dokumentai, kuriuose daromi melagingi įrašai arba neįrašomi reikiami duomenys. Be to, padariniai, su kuriais siejamas šių nusikaltimų baigtumas, yra ne turtinė žala kitiems asmenims, o negalimumas nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros²⁶.

Toks šios nusikaltimo pobūdis leidžia teigti, kad vien iš apgaulingo ar aplaidaus apskaitos tvarkymo joks turtas nėra gaunamas ir jokie padariniai kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims (tarp jų – valstybei) nekyla, todėl apgaulingas ar aplaidus apskaitos tvarkymas pats savaime nelemia veiklos neteisėtumo ir iš tokios veiklos gaunamo turto statuso. Veiklos neteisėtumą ir turčinės naudos, kuri gaunama darant kitus nusikaltimus ir kartu apgaulingai tvarkant apskaitą, ar jos dalies pripažinimą nusikalstamos veikos rezultatu lemia šių kartu su apgaulingu ar aplaidžiu apskaitos tvarkymu daromų nusikaltimų dalykas ir jais padaryta turčinė žala.

Apgaulingo ar aplaidaus apskaitos tvarkymo santykį su kitais nusikaltimais ir kartu būtent šių nusikaltimų, o ne teisės aktų reikalavimų neatitinkančio apskaitos tvarkymo įtaką taip apskaitomos veiklos neteisėtumui ir iš jos gaunamo turto statusui atspindi atvejai, kai kėsintis į svetimą turtą žala padaroma keliems asmenims. Tokios veikos pavyzdys galėtų būti nusikaltimas, kai įmonės vadovas, savo vadovaujamos įmonės naudai iš kito juridinio asmens neva pirkęs darbų ir paslaugų, o iš tiesų šiems darbams ir paslaugoms apmokėti skirtas lėšas pasisavinęs ir šiuos savo veiksmus įforminęs apgaulingai tvarkydamas įmonės buhalterinę apskaitą, šiai įmonei padarė 142 541,64 Lt žalą, o dėl laiku nesumokėto pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) – 21 743,64 Lt dydžio žalą valstybės biudžetui. Turto pasisavinimo (BK 183 straipsnis) požiūriu nusikalstamos veikos rezultatu ir todėl atlygintina žala pripažinta visa pasisavinta suma (142 541,64 Lt), tačiau PVM grobstymo srityje (tai kvalifikuojant kaip sukčiavimą pagal BK 182 straipsnį) nusikalstama veika padaryta atlygintina žala laikyta tik dalis šių lėšų (21 743,64 Lt)²⁷.

Galimi ir tokie atvejai, kai už apgaulingą apskaitos tvarkymą nuteistas asmuo vienu nusikaltimų, kurie padaryti apgaulingai tvarkant apskaitą ir vėliau pasinaudojant dėl tokio apskaitos tvarkymo įtvirtintais tikrovės neatitinkančiais duomenimis, atžvilgiu yra žalą patyręs asmuo ir galėtų būti civiliniu ieškovu, o kitų – pripažįstamas kaltininku ir, jei byloje būtų reiškiamas civilinis ieškiny, būtų civiliniu atsakovu. Pavyzdžiui, UAB „L“, kuri kartu su savo vadovu E. G. buvo nuteista pagal BK 222 straipsnio 1 dalį ir BK 300 straipsnio 1 dalį, taip pat kartu su juo buvo pripažinta kalta dėl turčinės prievolės išsvengimo apgaule (remiantis apgaulingai tvarkomos buhalterinės apskaitos duomenimis, mokesčių administratoriui pateiktos deklaracijos su tikrovės neatitinkančiais du-

26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 29 d. teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga Nr. 55. *Teismų praktika*. 2006, Nr. 24.

27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-368/2011).

menimis ir taip išvengta įmonės mokėtinų pridėtinės vertės bei pelno mokesčių). Tačiau dėl turto pasisavinimo, E. G. padaryto pasinaudojant iš tų pačių apgaulingo apskaitos tvarkymo epizodų, už kuriuos nuteista ir UAB „L“, gautais nusikalstamam sumanymui reikalingais suklastotais dokumentais, požiūriu UAB „L“ ne gavo turtinės naudos, o patyrė turtinę žalą. Šie E. G. veiksmai, kurie papildomai kvalifikuoti atitinkamai pagal BK 182 straipsnio 1 dalį ir BK 183 straipsnio 2 dalį ir kurie pirmuoju atveju atlikti UAB „L“ naudai, o antruoju – darant jai turtinę žalą, parodo, kad tie patys apgaulingos apskaitos epizodai, priklausomai nuo kartu su jais daromų nusikalstamų veikų nuosavybei ir turtinėms teisės padarymo būdo ir dalyko, gali lemti skirtingą nusikalstamu būdu gauto turto statusą bei skirtingiems asmenims tenkančią pareigą atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą. Pavyzdžiui, aptartu atveju nustatyta, kad E. G. apgaulingai tvarkant apskaitą ir klastojant tikrus dokumentus bei juos panaudojant padaryta 253 700 Lt turtinės žalos, iš jų 157 294 Lt šis asmuo pasisavino ir ši suma laikytina BK 183 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos dalyku, o apgaulės būdu išvengiant mokėtinų mokesčių valstybei padaryta žala siekė 56 894 Lt²⁸. Kiekviena iš šių sumų (jei byloje būtų pareikšti visi galimi civiliniai ieškiniai) turėtų būti priteisiama iš skirtingų asmenų ir atitekti vienu atveju įmonei, kurios apskaita buvo tvarkoma apgaulingai, o kitu – valstybei.

Aptarta praktika leidžia teigti ir tai, kad dažniausiai momentą, nuo kurio asmens veikla laikytina neteisėta, nulemia ne tiek apskaitos tvarkymo trūkumai (kurie savo ruožtu sudaro BK 222 arba 223 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtį), kiek tas mechanizmas, per kurį pasisavinamas turtas ar kitaip neteisėtai gaunamos lėšos ir kuris dangstomas apgaulingai tvarkant apskaitą. Pavyzdžiui, jei lėšos gaunamos neteisėtai verčiantis komercine veikla, kuria ją vykdęs fizinis asmuo apskritai neturėjo teisės verstis, o vėliau tokios veiklos rezultatus siekiama legalizuoti apgaulingai tvarkant įmonės apskaitą, tai visa ši veikla nuo pat pradžių laikytina neteisėta ir visos iš jos gautos pajamos – nusikalstamos veiklos rezultatu²⁹. Kitaip vertintinos situacijos, kai veikla vykdoma fizinio ar juridinio asmens, turinčio teisę verstis tokio pobūdžio veikla, o padaryti pažeidimai nėra tokio masto, kad tai nulemtų neteisėtą visos veiklos pobūdį ir būtų pagrindas asmenį patraukti atsakomybėn pagal BK 202 straipsnio 1 dalį, tačiau atlikus leidžiamas ūkines operacijas, jos nėra tinkamai fiksuojamos ūkio subjekto buhalterinėje apskaitoje ir tai leidžia šias operacijas nuslėpti bei išvengti tam tikrų pareigų (dažniausiai – prievolės mokėti mokesčius). Šiuo atveju neteisėtumas sietinas ne su veiklos pradžia, o su tuo momentu, kai nebuvo įvykdyta ar įvykdyta netinkamai pareiga tam tikrus ūkinius įvykius apskaityti ir taip sudarytos sąlygos išvengti turtinių prievolių. Tą patvirtina ir iš tokios – savo esme teisėtos, tačiau vėliau nuslėptos – veiklos gautų lėšų statusas. Išaiškinus tokius pažeidimus sprendžiamas klausimas, kaip (reiškiant civilinį ieškinį, taikant mokesčių administravimo įstatymų numatytas priemones ar pan.) iš kaltininko turėtų būti paimama į valstybės biudžetą nesumokėtiems mokesčiams lygi

28 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis (bylos Nr. 2K-511/2010).

29 *Supra* note 15.

suma³⁰, tačiau viso iš šios veiklos gauto turto atžvilgiu baudžiamojo poveikio ar kitos priemonės taikomos nėra.

4. Atskirų savanaudiškos veiklos neteisėtumo aspektų reikšmė iš jos gaunamo turto statusui

Remiantis siūlomu asmens savanaudiškos veiklos, kurią vykdant pažeidžiami tam tikri teisės aktų reikalavimai ir kuri dėl šių pažeidimų užtraukia baudžiamąją atsakomybę, skirstymu į:

- a) uždraustą veiklą,
- b) neuždraustą, tačiau neteisėtu būdu vykdomą veiklą, kai ja užsiima asmenys, neturintys teisės verstis tokia veikla ir negalintys jos vykdyti teisėtai,
- c) neuždraustą, tačiau vykdomą neteisėtu būdu veiklą, kai veiklos vykdymo būdo neteisėtumą lemia esminiai nustatytos jos vykdymo tvarkos pažeidimai,
- d) teisėtą, tačiau tinkamai neapskaitytą veiklą,

toliau aptariamas veiklos, kuri priskiriama kiekvienai iš rūšių, teikiamų pajamų statusas ir šioms pajamoms ar jų daliai taikytinos poveikio priemonės.

Vertinant uždraustos veiklos rezultatų statusą, pažymėtina, kad „visos iš tokios veiklos gautos lėšos be jokių išimčių turi būti konfiskuojamos.“³¹ Palyginus su turtu, gautu iš leistinos veiklos, kuria konkrečiu atveju buvo verčiamasi neteisėtai, draudžiamos veiklos atveju turto konfiskavimas taikytinas plačiausiai. Tokiose situacijose, skirtingai nei šią baudžiamojo poveikio priemonę taikant asmenims, nuteistiems pagal BK 202 straipsnio 1 dalį, numatančią atsakomybę už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, arba už nusikaltimus, susijusius su apskaitos tvarkymu, nėra svarbu, kokia pajamų dalis buvo naudojama tolesnei veiklai, o kuri laikytina grynuoju pelnu, kokia jų dalis gali būti laikoma sutaupymu būtent dėl vertimosi pasirinkta veikla neteisėtu būdu, o kuri vis dėlto gali būti laikoma uždarbiu ir pan. Be to, teismų praktikos suformuluota taisyklė, kad „nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 straipsnis), nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo (BK 216 straipsnis) dalykas yra iš nusikalstamos veikos gautas turtas (BK 72 straipsnio 2 dalies 3 punktas)“³², leidžia teigti, kad jei yra pakankamas pagrindas turto konfiskavimui, toks turtas visuomet galės būti minėtų nusikalstamų veikų dalyku (išskyrus atvejus, kai nusikalstamą veiką, kurios rezultatas yra aptariamas turtas, ir BK 189 straipsnyje numatytą nusikaltimą padaro tas pats asmuo). Tai leidžia teigti, kad visas turtas, gautas verčiantis uždrausta veikla (tiek asmenį pripažinus kaltu pagal BK 202 straipsnio 2 dalį, tiek ir pagal BK straipsnius, numatančius atsakomybę už atskiras draudžiamos veiklos rūšis), gali būti BK 189 ir 216 straipsniuose numatytų nusikaltimų dalyku.

30 *Supra* note 26.

31 *Supra* note 21.

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga Nr. AB-32-1. *Teismų praktika*. 2010, Nr. 32.

Turtas, gautas iš leistinos, tačiau vykdomos neturint reikiamos licencijos, leidimo ar kitu neteisėtu būdu, veiklos, skirtingai nei uždraustos veiklos rezultatai, vien tik įrodžius šio turto ryšį su neteisėtu būdu vykdyta veikla, nėra automatiškai pripažįstamas konfiskuotinu turtu arba turtu, galinčiu būti BK 189 ir 216 straipsniuose numatytų nusikaltimų dalyku. Siekiant nustatyti, kokios poveikio priemonės taikytinos tokiam turtui ir kokia apimtimi, turi būti vertinamos priežastys, dėl kurių asmens veikla pripažinta neteisėta, jo padarytų pažeidimų mastas ir jų įtaka kaltininko turtinės padėties pagerėjimui, taip pat kaltininko nešąžiningumas vykdant su veikla susijusias prievoles, mokant mokesčius ir pan. Šiems praturtėjimo iš neteisėtu būdu vykdytos veiklos aspektams įvertinti ir taikytinoms poveikio priemonėms bei jų apimčiai parinkti tikslinga pasitelkti ankstesnėje šio straipsnio dalyje pasiūlytą neteisėtu būdu vykdomos veiklos skirstymą į atvejus, (1) kai kaltininkas apskritai neturi teisės užsiimti tokia veikla, todėl ne tik kad nesiekia, bet ir negali jos deklaruoti ir vykdyti teisėtai ir (2) kai pasirinkimas tarp vykdomos veiklos įteisavimo ir vertimosi ja neteisėtai yra, tačiau kaltininkas pasirenka pastarąją alternatyvą.

Pirmajam veiklos vykdymo neteisėtu būdu variantui būdinga tai, kad visas iš tokios veiklos gautas turtas laikomas konfiskuotinu, taip pat jei realizuojant šį turtą arba legalizuojant iš tokios veiklos gautas pajamas dalyvauja kiti asmenys, visas šis turtas laikomas BK 189 ir 216 straipsniuose numatytų nusikaltimų dalyku. Pavyzdžiui, nagrinėjant asmens, kurio veikla buvo pripažinta neteisėta, o jis pats – patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 202 straipsnio 1 dalį dėl to, kad vertėsi prekyba mobiliųjų telefonų dalimis neįsteigęs įmonės, nors tuo metu galioję įstatymai tokia veikla užsiimti leido tik įmonėms, be to, nemokėdamas jokių mokesčių ir neturėdamas pramoninės nuosavybės savininko leidimo, šios kaltininko komercinės veiklos vykdymo aplinkybės pripažintos pakankamu pagrindu iš šios veiklos gauto turto legalizavimą kvalifikuoti pagal BK 216 straipsnį, o visas iš minėtos veiklos gautas ir vėliau bandytas įteisinti pajamas – pripažinti nusikalstamu būdu gautu turtu. Įdomi ir šio asmens gynybinė pozicija: siekdamas būti išteisintas kaip nepadaręs BK 216 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos, jis teigė, kad jo veiklos neteisėtumas pasireiškė visų pirma mokesčių nemokėjimu, kas reikštų ne visų gautų pajamų, o tik tos dalies, kuri liko kaltininkui nesumokėjus mokesčių valstybei, neteisėtą kilmę³³. Kitu atveju BK 216 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku pripažintos visos lėšos, kurias kaltininkas gavo neteisėtu būdu prekiaudamas nefasuotais naftos produktais, o šios veiklos neteisėtumas pasireiškė tuo, kad sandorius jis sudarė kaip fizinis asmuo, neturėdamas reikiamos licencijos bei nemokėdamas mokesčių ir šios veiklos tinkamai neapskaitydamas, tačiau vėliau įsigytus produktus apgaulingai įtraukdamas į savo vadovaujamos įmonės apskaitą³⁴. Panašiai vertinamas ne tik iš veiklos, kuria vertėsi asmenys pripažįstami kaltais pagal BK 202 straipsnio 1 dalį (joje, kaip jau minėta, įtvirtinta bendroji vertimosi ūkine ar komercine veikla sudėtis), bet ir iš atskirų neteisėtu būdu vykdomos veiklos rūšių gaunamas turtas. Pavyzdžiui, kontrabandos (ne tik BK 199 straipsnio 2 dalies, kurioje numatyta kvalifikuota kontrabandos

33 *Supra* note 16.

34 *Supra* note 15.

sudėtis, artimesnė uždraustai veikla, bet ir šio straipsnio 1 dalies) atveju visas turtas, kuris buvo šio nusikaltimo dalyku, taip pat visos darant šį nusikaltimą gautos lėšos laikomos konfiskuotinu turtu nepriklausomai nuo to, kokio dydžio žala padaryta valstybės biudžetui, kokią sumą kaltininkas panaudojo gabenamoms prekėms įsigyti, kiek pajamų būtų gauta iš analogiškos teisėtai vykdomos veiklos ir pan.³⁵ Toks šio turto statusas leidžia teigti, kad pajamų teisėtumo ir atitinkamai tokiam turtui bei tolesnius veiksmus su juo atliekantiems asmenims taikomų poveikio priemonių požiūriu aptariama neteisėtu būdu vykdomos ūkinės ar komercinės veiklos atmaina gali būti prilyginama uždraustai veiklai.

Antrasis iš šiame straipsnyje siūlomų skirti veiklos vykdymo neteisėtu būdu variantas pasižymi tuo, kad šiais atvejais iš tokios veiklos gauto turto konfiskavimo bei galimo jo pripažinimo BK 189 ir 216 straipsniuose numatytų nusikaltimų dalyku klausimas nėra sprendžiamas taip vienareikšmiškai. Šiuo atveju ne tik konstatuojama, kad kaltininkas veiklą vykdė neteisėtu būdu, bet ir siekiama nustatyti, kokią įtaką būtų toks veiklos vykdymo būdas turėjo jo praturtėjimui ir kiek jis buvo nesąžiningas kitų asmenų ir valstybės atžvilgiu (pavyzdžiui, ar kaltininkas mokėjo mokesčius, ar siekė juos nuslėpti)³⁶, kokia dalis gautų pajamų laikytina iš veiklos gautu pelnu, o kokia prilygsta veiklos išlaidoms³⁷ ir pan. Toks teismų praktikoje aptinkamas požiūris į pajamas, kurios gautos ūkine, komercine ar kita panašia veikla verčiantis neteisėtu būdu tais atvejais, kai šis neteisėtumas pasireiškia labiau formaliais atitinkamai veiklos rūšiai keliamų reikalavimų pažeidimais, o reali žala valstybei ar kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims nepadaryta (paminėtina, kad, pavyzdžiui, BK 202 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta formali nusikalstamos veikos sudėtis), leidžia teigti, kad tokios pajamos gali būti ir nelaikomos nusikalstamos veikos rezultatu BK 72 straipsnio prasme bei nusikalstamu būdu gautu turtu BK 189 ir 216 straipsnių prasme. Šios veiklos rezultatų pripažinimas arba nepripažinimas nusikalstamos veikos rezultatu priklauso nebe vien nuo to, kad kaltininkas buvo nuteistas pagal BK 202 straipsnio 1 dalį ar atsakomybę už atskirų veiklos rūšių vykdymą neteisėtu būdu numatančius BK straipsnius, bet ir nuo to, kokie dar nusikaltimai buvo padaryti vykdant šią veiklą ir kaip tai nulėmė kaltininko turčinę padėtį – pavyzdžiui, ar buvo išvengta visų mokėtinų arba dalies mokesčių valstybei. Tai leidžia teigti, kad aptariamas antrasis iš šiame straipsnyje skiriamų vertimosi ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla neteisėtu būdu variantų iš šios veiklos gaunamo turto statuso požiūriu yra artimesnis apgaulingam bei aplaidžiam apskaitos tvarkymui (atitinkamai BK 222 ir 223 straipsniai), nes visi šie nusikaltimai patys savaime nesudaro pagrindo iš atitinkamos (neteisėtu būdu vykdytos arba vykdytos teisėtai, tačiau vėliau tinkamai neapskaitytos) veiklos gautų pajamų pripažinti nusikalstamos veikos rezultatu arba įvertinti, kokia kaltininko turto dalis konfiskuotina ar laikytina nusikalstamu būdu gautu turtu BK 189 ir BK 216 straipsnių prasme.

35 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 24.

36 *Supra* note 21.

37 *Supra* note 3.

Išvados

1. Vertinant vien BK nuostatas, visa veikla, kuriai būdingas versliškumas, keli ar dauguma ūkinės, komercinės veiklos požymių, tačiau kuri dėl tam tikrų baudžiamojo įstatymo išskirtų savo savybių užtraukia baudžiamąją atsakomybę, skirstytina į uždraustą veiklą, neuždraustą, tačiau neteisėtu būdu vykdomą veiklą ir teisėtą, tačiau tinkamai neapskaiytą veiklą. Remiantis ne tik baudžiamojo įstatymo nuostatomis, bet ir teisimų suformuota praktika, šią klasifikaciją dar reikėtų papildyti neuždraustos (leistinos), tačiau vykdomos neteisėtu būdu veiklos skirstymu į atvejus, kai kaltininkas apskritai neturėjo teisės imtis tokio pobūdžio veiklos, todėl šis jo užsiėmimas nuo pat pradžių laikytinas neteisėtu ir nė negalėjo būti įteisintas, ir atvejus, kai kaltininkas, nors ir padarė tokio masto atitinkamos veiklos vykdymo tvarkos pažeidimus, kad jie yra pakankamas pagrindas jo veiklą laikyti vykdoma neteisėtai (dažniausiai tai – veiklos vykdymas negavus reikiamos licencijos ar leidimo, taip pat veiklos deklaravimo ar apskaitymo trūkumai), tačiau iš esmės šią veiklą galėjo vykdyti teisėtai.

2. Pagrindinis uždraustos veiklos požymis, skiriantis ją nuo kitų versliškai vykdomų ir baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių veiklos rūšių, yra tai, kad tokia veikla ne tik konkrečiu atveju yra vykdoma neteisėtai – dėl savo pobūdžio ji visais atvejais yra draudžiama ir negali būti vykdoma teisėtai, o reikalavimai tokios veiklos vykdymui ar jos vykdymo tvarka apskritai nėra nustatyta. Ryškiausi tokios veiklos pavyzdžiai yra prekyba žmonėmis (BK 147 straipsnis), vaiko pirkimas arba pardavimas (BK 157 straipsnis), neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti (BK 260 straipsnis), o bendroji norma, numatanti atsakomybę už vertimąsi teisės aktų uždrausta veikla, yra įtvirtinta BK 202 straipsnio 2 dalyje. Visos iš uždraustos veiklos gaunamos pajamos kaip nusikalstamos veikos rezultatas laikomos konfiskuotinu turtu ir gali būti nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 straipsnis) bei nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo (BK 216 straipsnis) dalyku.

3. Vertimasis ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla neteisėtu būdu pasižymi tuo, kad kaltininkas vykdo veiklą, kuri pati savaime nėra draudžiama ir egzistuoja galimybė ją vykdyti teisėtai, tačiau kaltininko padaryti nustatytos vertimosi atitinkama veikla tvarkos pažeidimai yra tokio masto, kad nulemia neteisėtą leistinos veiklos pobūdį: tai licencijuojamos veiklos vykdymas neturint reikiamos licencijos, atvejai, kai veiklą, kuria gali užsiimti tik juridiniai asmenys, vykdo įmonės neįsteigęs fizinis asmuo, taip pat veiklos vykdymas nuslepiant ją visą nuo mokesčių administratoriaus ir taip išvengiant mokesčių valstybei. Bendroji norma, numatanti atsakomybę už vertimąsi ūkine, komercine ar panašia veikla neteisėtu būdu, yra įtvirtinta BK 202 straipsnio 1 dalyje, o atsakomybė už atskiras šios veiklos rūšis numatyta kituose BK straipsniuose, pavyzdžiui, BK 199 straipsnio 1 dalyje (kontrabanda) ar BK 199² straipsnyje (neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis).

4. Iš neteisėtu būdu vykdomos veiklos gaunamos pajamos, skirtingai nei uždraustos veiklos rezultatai, nėra iš karto pripažįstamos konfiskuotinu turtu ar nusikalstamu

būdu gautu turtu BK 189 ir 216 straipsnių prasme: šiuo atveju vertinama ir gautų pajamų struktūra, neteisėto veiklos vykdymo būdo pasirinkimo įtaka kaltininko veiklos pelningumui, mokesčių slėpimas ar, priešingai, mokėjimas ir kitos veiklos vykdymo aplinkybės. Tai leidžia teigti, kad iš šios veiklos gauto turto statuso požiūriu dalis vertimosi ūkine, komercine, profesine ar finansine veikla neteisėtu būdu atvejų yra artimesni uždraustai veiklai, o kiti – apgaulingam ar aplaidžiam apskaitos tvarkymui.

5. Veiklos vykdymas netinkamai (apgaulingai ar aplaidžiai) tvarkant buhalterinę apskaitą arba apskritai tokios apskaitos nevedant (BK 222 arba 223 straipsnis priklausomai nuo kaltės formos) pats savaime kaltininko veiklos nepadaro neteisėtos, o iš šios veiklos gaunamų pajamų – nusikalstamos veikos rezultatu: tiek kaltininko veiklos kaip visumos, tiek ir iš jos gaunamų pajamų statusą nulemia ne apskaitos tvarkymas ar netvarkymas, o tie nusikaltimai ar kiti pažeidimai, kuriuos siekiama nuslėpti taip tvarkant apskaitą ar kuriems įvykdyti tokiu apskaitos tvarkymu sudaromos prielaidos. Dėl šios priežasties kiekvienu atveju, kai reikia įvertinti iš tinkamai neapskaitytos veiklos gautų pajamų teisėtumą, turi būti atsižvelgiama ne tik į teisės aktų reikalaujamos apskaitos netvarkymo faktą, bet ir į pažeidimus, kurie buvo nuslėpti tinkamai netvarkant apskaitos, taip pat šiais pažeidimais padarytos žalos pobūdį ir dydį.

Literatūra

- Bieliūnas, E.; Švedas, G.; Abramavičius, A. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. II tomas, I dalis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
- Gutauskas, A. Nusikalstamų veikų finansų sistamai baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvoje: teorija ir praktika. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
- Gutauskas, A. *Teisės akty, reguliuojančių organizuoto nusikalstamumo kontrolę, stebėseną*. Vilnius: Teisės institutas, 2007.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis (bylos Nr. 2K-7-330/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-368/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 7 d. nutartis (bylos Nr. 2K-322/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 3 d. nutartis (bylos Nr. 2K-193/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis (bylos Nr. 2K-48/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis (bylos Nr. 2K-490/2010);
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis (bylos Nr. 2K-511/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-147/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis (bylos Nr. 2K-7-83/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugėjo 22 d. nutartis (bylos Nr. 2K-332/2009);

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 4 d. nutartis (bylos Nr. 2K-515/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 24.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga Nr. AB-32-1. *Teismų praktika*. 2010, Nr. 32.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 29 d. teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga Nr. 55. *Teismų praktika*. 2006, Nr. 24.
- Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 44-1073.
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, 89-2741.
- Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 56-2224.
- Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 11-281.
- Prapestis, D. Pinigų plovimo samprata. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

FEATURES OF ECONOMIC ACTIVITIES CAUSING CRIMINAL LIABILITY AND THEIR INFLUENCE ON THE STATUS OF THE REVENUE OF SUCH ACTIVITY

Rūta Kaziliūnaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The main purpose of the article is to analyse various kinds of economic activities which, because of some specific features named in the Criminal Code of the Republic of Lithuania (hereinafter—the CC), are equated to criminal offences and also the status of the revenue of these activities.*

The analysis of both the norms of the CC and the practice of the Lithuanian courts (mainly—Lithuanian Supreme Court) showed that in order to decide what (if any) sanctions should be applied in a particular situation it is not enough to decide whether the economic activity in question was legal or not. It is especially important to find out which aspect of the person's activity turns it into a criminal act in cases where confiscation of property or other measures related to recovery of assets and alleged illicit enrichment are considered. The author of the article suggests the classification of criminalized economic activities, based on the specific features of every kind of such activity which is the divide point between a legal business and a criminal act. All economic activities that are considered to be the latter can be divided into four groups: a prohibited activity, such as trafficking in human beings, purchase or sale of a child, drug trafficking, etc. (Articles 147, 157, 260 of the CC accordingly); a non-forbidden activity carried out by a natural or legal person having no right to take on such a business, e.g. illegal trade in alcohol and tobacco products carried out by a natural person (Articles 202 section 1 and 200 of the CC accordingly); an economic activity, which is permitted as such, but unlicensed, undeclared or carried out with other major infringements

in a particular case, e.g. unauthorized exploitation of natural resources, unlicensed provision of medical services or unlicensed production of beverages carried out by a legal person (Article 202 section 1 of the CC); violations of the requirement of accountability and tax paying of a legal business (Articles 219–223 of the CC).

This classification of criminal offences in the field of economic activities is useful in deciding which part of the person's revenues and property should be assumed to be proceeds of crime and confiscated, also what other economic sanctions should be applied.

Keywords: *criminal liability, economic activity, prohibited activity, unauthorized engagement in economic, commercial, financial or professional activities, revenue, proceeds of crime, confiscation.*

Rūta Kaziliūnaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: turtiniai, ekonominiai bei finansiniai nusikaltimai, nusi-
kalstamu būdu gaunamas turtas, neteisėtas praturtėjimas ir jam taikytinos poveikio priemonės.

Rūta Kaziliūnaitė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of Criminal Law and Procedure, Lecturer. Research interests: acquisitive criminal offences, proceeds of crime, illicit enrichment and applicable sanctions.

